

PETRE GR. IONAȘCU

LABIRINTUL MORTII

Spionaj în Brăila ocupată de germani
(1917–1918)

Introducere, notă asupra ediției și tabel
cronologic de Cristian Constantin
Prefață de Radu Portocală

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Cuprins

<i>Introducere</i> de Cristian Constantin	5
<i>Notă asupra ediției</i> de Cristian Constantin	33
<i>Prefață</i> de Radu Portocală	39
Partea întâi – „Romanul” lui Petre Gr. Ionașcu <i>până la deportarea în Germania</i>	41
Partea a doua – <i>Labirintul morții</i>	120
<i>În pușcărie la nemți</i> de Stela Popovici	135
<i>Tabel cronologic</i>	147
<i>Indice de nume și locuri</i>	153

în aceeași cameră în care mai erau nouă soldați nemți închiși pentru diferite delictе ordinare.

Era întuneric și frig, sufla vântul din toate părțile, fapt care m-a făcut să cred că odaia era fără geamuri, și chiar așa era.

Stăteam în picioare și începusem să băjbâi cu mâinile ca să mă așez într-un fel. Nimic nu nimeream, și atunci am făcut doi pași în adâncimea încăperii, și am pipăit o masă și o bancă.

M-am așezat pe bancă lungit.

Un miros greu îmi apăsa și mai mult respirația.

Nemții horăiau toți și dormeau pe jos, însă erau înveliți cu diferite zdrențe și peste cap.

Mi se părea că aud plângând pe Marioara în apropiere, pe mama... Mă obseda grija că și copiii sunt cu dânsa, erau capabili mizerabilii de orice crimă.

Teribile momente. Și frigul care mă chinuia îngrozitor.

Eram furios pe Dumnezeu.

Pe masă erau niște străchini de pământ, am luat una din ele și am pus-o căpătai pe bancă, cu gura în jos, în loc de pernă.

Câteva ceasuri m-am frământat pe banca aceea, nu puteam să adorm de frig și de gânduri. Eram bucuros să se facă zi mai repede, aveam de gând să-i întreb pe nemții închiși acolo de cele ce se petreceau în închisoare. Minutele treceau ca ceasurile și ceasurile ca veacurile.

Sforăiau mai toți nemții și din când în când de afară se auzeau pașii santinelei de gardă la care se mai adăuga și suieratul vântului puternic.

În cele din urmă, mă hotărâsem să renunț la bancă și să mă lungesc jos pe scânduri. Era, desigur, mai comod... și-mi închipuiam că voi tremura puțin. Dar când mă sculasem să-mi schimb locul, am tresărit; în odaie străbăteau prin crăpăturile

ușii o lumină slabă și un zornăit de chei, apoi zgomotul lacătului ce s-a deschis și în prag apăreau doi nemți descinși, care, somnoroși, veneau să mă scoată pe mine din ordinul lui Gripp.

Cel cu lanterna în mână a ridicat-o în sus ca să mă vadă bine.

Era cel mult ora 3 și jumătate.

Noaptea făceau nemții cercetări la polițiile lor: chinuiau bine pe om și apoi, demoralizat și extenuat, îl scoteau la instrucție, cercetări pentru fapte inventate, pentru culpe imaginare.

Am fost dus în cancelaria arestului și luat apoi în primire de doi soldați, cu care am plecat spre poliția de câmp, unde mă aștepta Gripp.

Pe stradă întuneric mare, crivăț puternic și niciun om nicăieri.

Dărdâind de frig, mă gândeam la sărmana Marioara, la copiii, de mama nu știam ce să cred. Pe frigul acela, prin celulele arestului, cum trăiau? Refuzam să-mi închipui că i-au închis pe toți.

Gripp era un individ înalt, voinic și roșu ca toți nemții. Polițist de carieră, cu mintea strâmtă, mai prost decât cel mai mediocru agent de poliție de la noi, avea gradul de maior asimilat și conducea poliția de câmp din zona de operațiuni în care intra și Brăila.

O brută – înfumurat și violent, își maltrata victimele. Suferea de mania spionajului.

Era convins că cel din urmă dezvățat sau măturător de la noi făcea spionaj și era destul să spună vreun nemernic de tălmaci o minciună, era suficient pentru el să-i trimită cineva un denunț mincinos ca să năpăstuiască sălbatic pe nefericitul ce-i cădea în mână. Cei mai slabi de înger, cei care nu mai puteau

rezista chinurilor inchizitoriale și torturilor cedau și declarau că au făcut spionaj ca să scape. Așa le făgăduia Gripp?! Și cu sistemul acesta criminalul a trimis la moarte o serie de nenorociți, unii dintre ei copii de câte 14–16 ani.

Ajuns în interiorul clădirii, am fost introdus imediat la Gripp. Teutonul se plimba agitat cu mâinile în buzunar în cabinetul lui de lucru aranjat la etajul întâi al imobilului domnului Vlase Ștefănescu. Era aranjat elegant cabinetul, iar pe o etajeră erau un chipiu de ofițer de cavalerie românesc, o sabie și un centiron.

Întâi m-a măsurat lung și s-a uitat la mine din diferite părți ale camerei și, în cele din urmă, a deschis ușa, l-a chemat pe Spigler, tâlmaciul lui de mare încredere. Apoi s-a așezat grav la birou, iar pe mine m-a poftit, foarte politicos, să stau pe un scaun în fața lui și lângă mine a luat loc și Spigler.

Neamțul m-a întrebat direct pe mine dacă știu să vorbesc nemțește și eu am răspuns că nu, deși pricepeam nițel germana din școală.

Și tâlmaciul a început să-mi traducă ce-i spunea Gripp, să-mi spună și să mă întrebe:

— Mai întâi, domnul maior te felicită pentru că are de-a face cu un bun patriot român, domnia sa își respectă adversarii; recunoaște că ai avut ghinion, speră însă să-ți poată fi de folos dacă vei fi cavaler. Domnul maior a descoperit în lipsa dumitale toată organizația ingenioasă de spionaj și acum mai are nevoie de mărturisirea dumitale.

— Nu pricep ce vrea domnul polițist de la mine! am întrerupt eu pe tâlmaci, zâmbind.

— Dumneata să nu joci teatru cu mine și, ca s-o scurtez, voi fi mai clar. Am prins pe Mateescu, pe Grigorescu, pe nevasta dumitale, pe Sfetescu, Băjenică, Lina Papanti, pe toți, pe toți

și au mărturisit adevărul. Am găsit telefonul și lăzile cu bani la Bobeș, i-am arestat pe toți de la Gemenile [Gemenele], în fine, acum rămâne să confirmi și dumneata totul, ca să închidem dosarul!

Cât eram de chinuit, sufletește, am început să râd de bazaconiile neamțului. În sfârșit, am priceput tragicomedia și am prins curaj.

Nu-mi rămânea, firește, decât să spun cum stăteau lucrurile. Nu înțelegeam însă ce voia să spună de „telefon”, „lăzile cu bani”?! „Gemenele”...

Nedumerit, repede mi-am făcut socoteala următoare: ori neamțul își închipuie el și inventează acestea socotind că mă poate prinde, ori ofițerii în lipsa mea au făcut ei, într-adevăr, spionaj și alte combinații ce nu-mi treceau prin minte. Și într-un caz, și-n celălalt, eu trebuia să mă rezum la adevăr și să răspund doar de tănuirea lor, fapt ce nu-l puteam tăgădui. Deci m-am hotărât să spun doar cum au stat lucrurile, așa cum le știam eu.

Ș-am început să istorisesc cum i-am cunoscut pe Mateescu și ceilalți, și am încheiat spunând că sunt român și eram obligat să fac ce-am făcut, că nu știu nimic de telefon, lăzi cu bani și altele, și că impresia mea este că închipuirea lui este departe de realitate.

Nici n-a isprăvit tălmăciul să-i reproducă tot răspunsul meu, și neamțul, înfuriat, sălbatic a dat cu pumnul în masă și a început să strige:

— Mînți, român nerușinat! Nu vrei să spui adevărul? Am să vă împușc pe toți și am să-ți arestez toată familia! Crezi că mă poți trage pe sfoară. Știi tot! Ai fost lăsat în Brăila de Siguranța Generală ca să organizezi acest mare spionaj și acum vrei să scapi cu minciuni? Recunoști numai că i-ai ascuns crezând

că vei scăpa neîmpușcat. Ce, nu știi că se pedepsesc cu moartea chiar și aceia care numai tănuiesc pe militarii inamici ai Puterilor Centrale? Mai bine spune tot adevărul și voi face ceva pentru femeia și familia ta, să scape mai ușor.

Am repetat de vreo două ori că mai multe nu știu, în timp ce teutonul spumega de furie.

După câteva clipe, Gripp s-a apropiat de mine și pe un ton silit temperat mi-a zis:

— Spui toate astea pe cuvântul de onoare?

— Desigur, am replicat eu calm.

— Dar dacă te voi confrunța și-ți voi dovedi că minți? Ce să-ți fac?

— Fă aceasta și te vei convinge, în tot cazul eu nu m-am făcut vinovat decât de tănuire și n-am făcut niciun fel de spionaj.

— Se vede, ți-ai instruit bine oamenii și te încrezi în ei, ai jucat bine rolul de agent de siguranță în frontul nostru, dar te-am prins cu toate dovezile.

Și iar am zâmbit.

Gripp turbase. Pricepeam ce se petrecea în sufletul lui.

Nu mai făcea el instrucție cu mine, ci eu cu el.

Zbirul prinsese, într-adevăr, pe ofițeri și îi intrase în cap ideea că descoperise o mare rețea de spionaj pe Dunăre, al cărui șef organizator eram eu.

Voiam însă să știu cum au fost descoperiți, cum i-a prins, cine i-a denunțat?

Până la 10 am stat în cabinetul lui Gripp și pe urmă m-a trimis înapoi la arest.

Pe jos, escortat de o brută care nu mă lăsa nici să tușesc prea tare, mergeam pe Bulevardul Maria și în apropierea Străzii Cetății am zărit-o pe biata mama. Era fără pălărie, îmbrobodită și plângea.

Sărmana, mă aștepta crezând că voi fi dus de la arest la poliție. Ședea de la 5 dimineața și pândea să mă vadă.

Celula avea în lățime un metru, în lungime doi și înaltă era tot de doi metri. Avea o ușă de lemn ferecată care se închidea cu zăvoare și lacăte. Mai sus, în mijlocul ușii, era o fereastră de lemn pătrată de mărimea unei cărți care nu se putea deschide decât pe din afară din cauza unui zăvoraș.

În fundul celulei, sus, un geam de 60 de centimetri pătrat și gratiile respective, iar pe din afara geamului erau bătute două scânduri care împiedicau pe cine era în celulă să se poată uita în curte. În mijlocul zidurilor umezi erau două capre de lemn și pe ele așezate trei scânduri pline de ploșnițe.

Celula purta nr. 13 și acolo și-a trăit ultimele zile comisarul Popovici¹. Martirul a scris pe ușă și pe pereții celulei, atât cât a fost arestat, ziua când a fost condamnat la moarte, iar pe dosul unei scânduri de la pat a scobit cu un cui, probabil, cuvintele: „Asasinilor, sunt nevinovat”. Aceste inscripții și altele se mai văd și astăzi în celula nr. 13 a arestului județului Brăila.

În total erau 18 celule pe o sală lungă, întunecoasă și îngustă de 80 de centimetri. Toate erau ocupate. De-a lungul gangului patrula un neamț care avea la el toate cheile lacătelor de la celule și care deschidea celor închiși când erau scoși la instrucție sau pentru nevoi inexorabile.

Fiecare deținut când voia să iasă afară bătea în ușă și neamțul îi deschidea. Asta numai ziua până la ora 5; când se înnopta, noaptea nu se deschidea nimănui și pentru nimic.

Cam la vreun ceas după sosirea mea acolo a venit și Gripp însoțit de Spigler, i-am simțit după glas.

Au deschis întâi celula unde era Marioara. Ea plângea și pe nemțește îi cerea neamțului copilul.

¹ Alexandru Emil Popovici, comisarul Poliției Portului.

Gripp îi cerea în schimb să spună adevărul și, la un moment dat, sărmana i-a strigat:

— Sunteți niște criminali și bine v-au făcut belgienii de v-au opărit și împușcat de prin case! Să-mi dai copiii! O să vă bată Dumnezeu! [...]

Eram închiși acolo: slt. Petre Mateescu din Regimentul 4 Artilerie Grea, Ioan Grigorescu, slt. din Regimentul 34 Infanterie, Alexandru Iorga, slt. din Regimentul 79 Infanterie, Dumitru Alexandrescu, lt. adjutant din Ministerul de Război, Petre Ghițescu, plutonier din aviație, Const. Roșculeț, comerciant, preotul Danielescu din comuna Gemecele, Ioan Bobeș, Alexandru Băjenică, industriaș, Eremia Sfetescu, agricultor arendaș, Ludovic Mazuchi, profesor, doamnele Lina căpitan Papanti, Mary Sfetescu, Paraschiva Popovici, Jeana lt. Danielescu, Ecaterina Mazuchi, domnișoara Stela Popovici, iar în celelalte camere ale arestului erau de asemenea arestați domnii Tănase Rădulescu, Nicolae Andronic, comerciant, Zamfir Paraschivescu, funcționar, Vasile Mateescu, percepător din comuna Gemecele, Frigioiu, industriaș din comuna Gemecele, și alții. Toate aceste persoane erau implicate în afacerea de mare spionaj?!

În oraș era o teroare extraordinară.

Gripp își făcuse reclamă cu marea descoperire și până la Berlin se auzise că pe Dunăre, la Brăila, s-a descoperit o organizație de spionaj din care cauză Mackensen a pierdut luptele de la Mărășești, Mărăști, Oituz etc.! Și câte alte trăsnăi...

Satrapul susținea față de superiorii lui militari, care alarmați de atâta scandal și arestări se interesau de întreaga afacere, că, deși noi toți nu voiam să spunem adevărul, totuși era sigur că spionajul s-a făcut în stil mare și în chip ingenios.

* * *

Marioara locuia în a treia celulă de la mine înainte. Ea nu știa că fusesem adus și eu și era disperată, o auzeam cum plângea neconținut. În cele din urmă, Gripp s-a înduplecat și a permis ca servitoarea să-i aducă fetița, care suga câte zece minute pe zi.

A doua zi dimineață am pândit momentul când santinela a ieșit din sala celulelor și am strigat la ea ca să știe că am sosit și eu. Grigorescu, care locuia între noi, a auzit și el glasul meu. Pe urmă am remarcat că Marioara s-a mai liniștit și nu mai plângea mereu, în schimb plângeau celelalte nefericite închise prin celule. Era mare jale.

Pentru femeii Gripp permisesse saltele și învelitori în celule, cât despre mâncare, căpătam toți o bucată de mămăligă rece la prânz și seara o apă fierbinte colorată.

În sala celulelor era un fel de sobă de tablă în care se făcea focul de două ori pe zi ca să se încălzească toate celulele! Bătaie de joc.

După vreo trei zile de la sosirea mea acolo, într-o seară pe când Grigorescu se întorcea de la Gripp, care-l mai întrebase ceva năzbâții, a găsit momentul și, pe când trecea prin fața celei mele, mi-a strecurat printr-o crăpătură a ușii un bilet pe care nu l-am putut citi decât a doua zi dimineață. Iată și conținutul:

Iubite domnule Ionașcu,

Îmi place să cred că nu ești supărat pe mine. Îți cunosc inima și caracterul și nu mă îndoiesc că nu poți fi mâniat decât pe destin. Cred că bănuiești cine a provocat nenorocirea; Marcel Stănescu m-a dat pe mâna poliției germane pe mine după ce ai fost arestat și deportat dumneata. Tribunalul

nemților m-a judecat apoi după două săptămâni și am fost condamnat la 2 ani închisoare pentru că am fugit din lagărul de prizonieri. Și tocmai când mă pregăteam să mă trimită în Germania s-a complicat afacerea, adică m-am pomenit că-i arestează și pe ceilalți. Sunt aici Petre, Iorga, Alexandrescu, Ghițulescu și toți acei care ne-au tăinuit. O nenorocire. Eu sufar mai mult știind pe bieteles cucoane târate, desconsiderate și chinuite în halul ăsta.

Așa stau lucrurile. Gripp e un nevropat care e bolnav de spionaj și caută să complice afacerea ca să-și facă reclamă pe spinarea noastră. Contez pe dumneata pentru că te știu energetic și ingenios.

Să dea Dumnezeu să ieșim cu bine din această încurcătură. Doamna Ionașcu este închisă aici de vreo trei săptămâni și odată cu dânsa au fost arestate și celelalte cucoane. Tristă informație, dar ți-o dau, poate că e bine-venită.

Eu și cu Petre corespondăm în felul următor: când avem ceva să ne spunem, scriem și punem hârtiuța sub piatra cea mare din privată, asta ca să nu ne contrazicem în declarațiile ce le furnizăm lui Gripp. Îți mai atrag atenția că mai toate posturile care fac de gardă ne fac orice fel de comisioane în oraș, discreția garantată, în schimbul unor onorarii modeste. Asta ca să știi și dumneata.

De ai nevoie îți pot procura un vârf de creion, iar hârtie ai suficientă agățată în sala comodității,

Cu drag,
(ss) Ion Grigorescu

Gemea arestul ticsit de oameni de ambele sexe de cea mai bună condiție socială. Majoritatea erau amestecați, după capul lui Gripp, în afacerea noastră. Erau oameni care nici nu cunoscuseră măcar vreun ofițer din cei cinci.